

KATHEDRALEN EN VULKANEN OP SICILIË

Centraal gelegen in de Middellandse Zee lokte Sicilië niet alleen handel en culturele uitwisseling uit, maar ook invasies. Eerst kwamen de Grieken (8^e eeuw VC), daarna de Romeinen (3^e eeuw VC). Vervolgens werd het eiland verdeeld over een Arabisch (Saraceens) rijk en een Oost-Romeins (Byzantijns) rijk (5^e eeuw) tot de Normandiërs kwamen (11^e eeuw). Vanaf de 13^e eeuw volgde overheersing door Duitsland, Frankrijk en Spanje. Elke veroveraar borduurde in zijn bouwdrift voort op zijn voorgangers. In Catania, Lipari, Cefalu en Palermo bewonderde ik de magistrale kathedralen die dit voortbracht. Bijna even indruk wekkend als de mythische vulkanische landschappen die ik vooral op Lipari en Salina bewonderde.

Grandeur en verval in Catania

Het is een korte vlucht naar Catania. Voor dat ik het wist, stond ik op de koepel van mijn eerste kathedraal. Een uitstekende plek om deze middelgrote stad met ruim 300.00 inwoners te verkennen. Wat een overgang. Van het grauwgure Rotterdam naar deze zonovergoten okergele huisjes met rode pannendakjes.

Kon zo een keuken binnenkijken, waar een oud vrouwtje haar boontjes zat te doppen. Daarachter de majestueuze Etna. Die domineerde ook het uitzicht vanuit het keukenraampje van mijn B&B. Maar de grootste troef daar was het gigadakterras. Daar ging links de zon op, om rechts weer onder te gaan. Ideale plek om me voor te bereiden op èn bij te komen van de caleidoscopische indrukken in deze stad. Die vol staat met oriëntaalse straatjes en doorkijkjes naar drukke pleintjes en versholene werkplaatsjes. Maar ook vol rotzooi van losse elektriciteitskabels en gore graffiti. Zelfs delicate palazzo's en kerken zijn beklad. Barokke schoonheid gepaard met schrokkende aftakeling.

En met herrie! Waar ook op mijn hoge terras niet aan viel te ontsnappen. Het lawaai van op gaten in de weg bonkende auto's werd dag en

nacht keihard naar boven weerkaatst. In de vroege ochtend gecombineerd met tergende straatveegmachines, overdag met gezellig gekrijs van uit ramen hangende vrouwen en 's avonds met vrolijk getier van samenscholende mannen. De akoestiek kwam goed van pas toen het vertederende kopergeschetter van een processie naar boven werd geschald. Dit betrof een ommetje met de heilige *San Vincenzo de Paoli* vanuit de nabijge **Parrocchia Santissimo Sacramento Ritrovato**. Daar organiseren meer dan honderd vrijwilligers catechisatielessen, zangavonden, pré-huwelijkse cursussen en wekelijkse maaltijden voor zo'n 160 armen. En ... je kunt er altijd komen biechten als je vooraf even belt, staat er op de website.

Biechten kan ook in de **Duomo Sant'Agata**. De kathedraal met dat mooie uitzicht. Binnen biedt dit bombastisch barokke gebouw een onverwachte intimiteit. Ondanks de enorm hoge, uit een Romeins amfiteater ontvreemde, zuilen. Het is een levende kerk, waar toeristen niet domineren. Ik zag schaduwen in een

biechthokje, tientallen gelovigen bij een mis in een zijbeuk en parochianen die zich in de sacristie verzamelden voor een vergadering. In deze kathedraal maakte ik voor het eerst kennis met de marmerkunst, die me overal in Sicilië van de sokken blies. Ik werd getroffen door een beeld van een jonge vrouw met snoezige blote borsten, die witgestreeld uit haar torso piepen. Softporno in een kerk? Misschien een verwijzing naar de stadsheilige *Santa Agata*. Omdat ze een perverse Romeinse landvoogd afwees, werd ze uitzinnig gemarteld. Haar borsten werden afgesneden. Er zijn gebakjes in de vorm van die borsten (*minne di Sant'Agata*), maar die zijn vooral rond 5 februari te krijgen.

Dan is deze martelares het middelpunt van een enorm festival.

Dat het geloof hier nog steeds een grote rol speelt, blijkt ook uit etalages met priester gewaden en andere mis dienende parafernalia. Toch krijgen steeds meer Katholieke bolwerken een geheel andere functie. Zo is het 16^e eeuwse **Monastero dei Benedetti di San Nicolò** nu een universiteit. Je kunt daar uren ronddwalen. Door lange gangen, van binnenplaats naar binnenplaats, trap op, trap af, door kelders en binnentuinen. Zonder de plattegrond, die je bij de entree kunt ophalen, raak je volledig de weg kwijt.

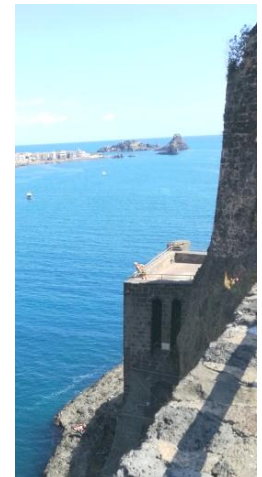
Ernaast is de **Chiesa di San Nicolo l'Arena**. Van de buitenkant net Versailles, maar het was een Benedictijns klooster. De monniken leefden hier in onvoorstelbare luxe en schepten zodoende alvast hun eigen paradijs op aarde. Vanaf de koepel zie je studenten scharrelen in de tuinen van het Benedettklooster. De universiteit lijfde ook **Villa Cerami** in. Dit is gebouwd in 1693 tijdens de wederopbouw na een grote aardbeving. Toen ontstond de Siciliaanse barok. Deze extravagante stijl reflecteert de toenmalige feudale uitbuiting door de aristocratie, met extravagante versiersels en externe trappenhuisen. In deze villa komt zo'n imposante opgang uit op een belomerd bordes, waar de hedendaagse elite prinsheerlijk zit te studeren.

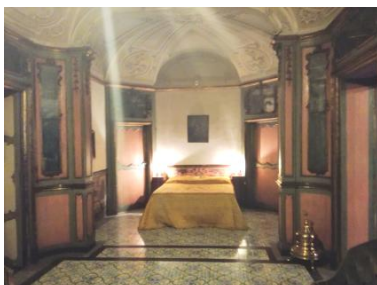
Op de befaamde **Pescheria** kon ik het theatrale misbaar van de verkopers op deze vismarkt bekijken. Op het visafslagje in **Aci Trezza** gaat het er veel bedaarder aan toe. Ik ging daar met de bus heen om terug naar Catania te lopen langs de **Isole dei Ciclopi**. Deze lavaformaties in zee zouden door de Cycloop naar Odysseus zijn gegooit, toen hij aan dit monster wist te ontsnappen. Die mythe komt voort uit de vondst van schedels van het inmiddels uitgestorven Siciliaanse dwergolifantje.

Die doen met het gat voor de slurf aan éénogig monsters denken. Zulke schedels zijn verderop te zien in de burcht van **Aci Castello**. Ik werd echter meer gegrepen door het uitzicht vanaf dit op een lavaklif gebouwde kasteel. Hier is goed te zien dat de kustlijn door getold lava uit de Etna één kilometer zeewaarts is opgeschoven. De lavarotsen maken het lastig om de zee in te gaan. Terwijl die zo verleidelijk kristalblauw lag te lonken. Toen ik een zwemvlonder zag, hing ik maar weer eens de argeloze toerist uit. "Is dit privé?" Dat lokte de gewenste uitnodiging uit. Ik kon opgefrist mijn weg vervolgen. Naar het strand van het door Catania opgeslokte, vissersplaatsje **San Giovanni Li Cuti**. Daar hing een pislucht. Dus maar weer verder de **Promenade Catania** op. Een breed wandel- en fietspad tussen kust en drukke autoweg. Hoe dichterbij Catania, hoe meer prikkeldraad, verroeste hekken en ingestorte gebouwen. Daartussen staat het **Centro Fieristico Le Ciminiere**. Een gerenoveerde zwavelraffinaderij, waarin congressruimtes en een museum zijn gehuisvest. Het aftands ogende ruw ijzeren gebouw stootte me zo af, dat ik er niet naar binnen ging. Jammer, want het museum betreft de invasie van de geallieerden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Daar had ik me goed over ingelezen. Het Amerikaanse invasieleger nam naar de VS gevluchte maffiosi mee. Als bemiddelende tolken. Die waren gevlucht voor de fascistie: hun aartsvijanden. Vreemd als je bedenkt dat beide kampen op elkaar lijken. Brave Katholieke huisvaders, die buitenshuis gruwelijk aan het moorden slaan. Die Italiaanse VS-soldaten kregen alle ruimte om hun vroegere maffianetwerken te herstructureren en heroverden hun macht. Vanaf de bezetting door de Grieken is de Siciliaanse bevolking door kolonisten geëxploiteerd. Daarna door grootgrondbezitters, katholieke geestelijken en maffia. Die in nauwe samenwerking het volk onder de duim hielden. Al die uitbuiting bracht een apathische landsaard voort. De maffia ondervond dan ook weinig weerstand toen die dit door de oorlog zwaar beschadigde eiland vol plempte met ondeugdelijk beton en cement. Wat meer schade aanrichtte dan de vele vulkaanuitbarstingen. Waarschijnlijk verklaart dit volksfatalisme ook de troep overal.

Het **Palazzo Biscari** oogde veel beter dan Le Ciminiere, dus dat sloeg ik niet over. Daar is te ervaren dat verval ook romantisch in plaats van afstotend kan zijn. Per email boek je een rondleiding door de eigenaar. Een heuse prins! Niet zo opmerkelijk als je weet dat de achtereenvolgende buitenlandse overheersers kwistig met adellijke titels strooiden, in ruil voor de loyaliteit van de bovenlaag van de bevolking. *Cavaliere Biscari* loodst zijn gasten in rap tempo drietalig door met spiegels, pleisterwerk en fresco's gedecoreerde Rococo zalen naar meer sobere sfeervolle privévertrekken. Deze charmante droomprins brengt oudere dames zoals ik het hoofd op hol. Een van zijn anekdotes verklaarde een gat in het plafond. Dat kwam door Amerikaanse soldaten. Die waren hier tijdens de invasie gelegerd en speelden binnenshuis tennis.

Met dit paleisbezoek sloot ik mijn verblijf in Catania af. Ik was de rotzooi en de geluids- en luchtvervuiling zat. Sinds ik elk winter doorbreng in heldere berggebieden is schone stilte een levensbehoefte geworden. Het was dan ook een opluchting om af te kunnen reizen naar de Eolische eilanden.

Wonderschoon maar toch ook bezoedeld Lipari

Langs lieve strandjes, waar badgasten in de zon lagen te stoven, bracht een korte treinreis me naar **Messina**. Een doorgaans drukke, maar op zondagochtend uitgestorven, doorvoerhaven. Vervolgens met de boot naar Lipari. Naar een villa in een groen dalletje. Een kwartiertje lopen vanaf de aankomsthaven. Elke Eolische villa heeft een ruime veranda rond het hele huis. Met een lage lemen ommuring, waarin banken zijn gekneet. Kon mijn geluk niet op toen ik me op zo'n bank vlijde. Mijn blik werd voortdurend naar de zee getrokken, door de heen en weer varende pondjes. Die hoorde je niet, alleen tjirpende krekels. Totdat de buurman met een lawaaimachientje begon te ploegen. Met de schemering werden ook muggen actief. De volgende ochtend bleek dat een andere buurman zijn huis luidruchtig aan het verbouwen was. Ook op Lipari is dus niet aan lawaai te ontkomen. En aan fijnstof. Want iedereen jakkert hier gemotoriseerd rond. Ik had dus te vroeg gejuicht.

De verkenning van **Liparistad** maakte me weer blij. Via zigzagsteegjes vol winkeltjes wordt je geleid naar een betoverend vissersbaaitje met terrasjes: **Marina Corta**. Het minuscule witte havenkerkje **Chiesa delle Anime del Purgatorio** toont diorama's van het dorpsleven met aan-doenlijke miniatuurpoppetjes. De lugubere dramatiek van de gangbare Katholieke iconen ontbreekt in dit argeloze kerkje. Ook de verfijnde sfeer in de **Cathedrale di San Bartolomeo** verraste me. Zacht geel en blauw ingekleurd, witte hoog koepels, briljante fresco's en geen opsmuk.

Wel weer prachtig marmermozaïek. Deze kathedraal is gereconstrueerd in opdracht van de Normandische koning Rogier 1. In 1091 rondde hij de verovering van Sicilië op de Arabische Saracenen af en voerde met zachte hand het Katholicisme in. De sfeer in deze kathedraal raakte me, omdat die niet is gebouwd om de Islam weg te vagen. Wat wel het geval is in Spanje, dat ik net had bezocht. De Normandiërs onderdrukten niet, maar burgerden in. En dat proef je in hun gebouwen.

San Bartolomeo is onderdeel van de boven Liparistad uittorende **Castello**. In deze citadel lieten de diverse kolonisten hun sporen na: prehistorische en Griekse graf-tombes, een Romeinse toegangsweg, een vroeg-Middeleeuws kerkje. De verscholen kloostergang bij de kathedraal heeft Romeinse pilaren vol vreemde oeroude fabeldieren. Om de historische sfeer te verhogen is er ook nog een Grieks amfitheater nagebouwd. Spanjaarden bouwden een extra stevige ommuring van dit bolwerk in 1544 als reactie op een bezoek van de roemruchte zeerover Barbarossa. Die verkocht de totale eilandbevolking als slaaf. De nieuw ingevoerde bevolking

kon hier schuilen als er piraten langs kwamen. Daar kwam pas in de 19^e eeuw een einde aan. De zee tussen Sicilië en het Italiaanse schiereiland (**de straat van Messina**) biedt nog andere gevaren. De in de Griekse mythologie figurerende zeemonsters *Scylla* en *Charybdis* zijn gebaseerd op de sterke getijden- en maalstromen in deze diepe zee. Die hebben menig schip doen vergaan. Het archeologische museum in de citadel toont legio amfora's, die uit scheepswrakken zijn opgedoken. In deze enorme Griekse kruiken werd olie, wijn en graan vervoerd. Ze getuigen van levendige handel in die tijd. Afbeeldingen op verfijndere kleine kruiken uit dezelfde periode tonen de decadente welvaart die dat voortbracht.

Lipari is het grootste en belangrijkste eiland van de Eolische archipel. Toch meet het slechts 9 bij 7 kilometer. Er wonen ruim 10.000 mensen, waarvan de helft in Liparistad. De lage bevolkingsdichtheid buiten de stad komt doordat het eiland is opgebouwd uit twaalf inactieve vulkaantoppen. Die weliswaar steil, maar niet hoger dan 600 meter zijn. Als bergwandelaar kun je hier dus lekker uitleven, zonder totaal uitgeput te raken. Alhoewel ... juist hier heb ik een helletocht doorgemaakt.

Ging eerst met de bus naar badplaats **Acquacalda**. Ondanks het prachtige weer in september volkomen uitgestorven. Gelukkig was er wel een cappuccino te verkrijgen aan de lange zeeboulevard (*lungomare*). Daarna eerst een stuk langs een verharde weg omhoog, om vervolgens een dichtgegroeid struikelpad in te slaan. Bezweet, vol muggenbeten en schrammen kwam ik aan bij **Chiessa Vecchia**. Van vermoeidheid verloor ik mijn wandelstok, die

door de balustrade rond het kerkplein viel. Kon ik nog wat extra klauteren. Het uitzicht op eiland Salina was de oververhitte vermoeienis ruimschoots waard. Het afdalen door de wijngaarden van **Quattropani** was fijn. De dorre vervolgroute langs de Westkust niet. Uitgeput kwam ik bij **Thermen San Calogero**. Kon het niet meer opbrengen om die te bekijken.

Te meer daar ik uit chagrijn niet meer in staat was tot *socializen* met de oude man die zichzelf als gids aan bood.

Veel geslaagder was de hike naar het **Osservatorio Geofisico**. Als je daar een overwoekerd paadje naar de landtong volgt, heb je prachtig zicht op het nabijgelegen Vulcano en verder weg op Filicudi, Alicudi en Salina. Ook de wandeltocht naar het buiten het seizoen doodstille snorkelstrand **Valle Muria** is magnifiek. Onderweg valt niet alleen te genieten van on aardse panorama's, maar ook van beeldige kerkjes. Zoals in **Annunziata**. Een zacht groengele tegelvloer, een engel met weegschaal die aan het plafond hangt, een verse bos geurende lelies en wat houten banken. Met een overrompelend fel verlicht uitzicht op zee als je weer buiten komt. Het kerkje van **Pianoconte** is ook van een ontroerende eenvoud. Weliswaar iets meer barok, maar met een simpele zwart-witte tegelvloer en een fraaie fresco in de kleine koepel.

Toen ik vanuit **Acquacalda** langs de Oostkant liep, was het niet meer zo warm. Dus dit werd een herfstwandeling. Over een met glinsterende obsidiaan (zwart vulkaanglas) bezaaid opwaarts pad. Ernaast steile witte wanden van puimsteen (kalksteen dat ontstaat als lava afkoelt). Je kunt er op Lipari echt niet omheen dat je op een vulkaan loopt. Kwam uit bij de kerk van **Lami**. Die had een brede toegangsweg vol erebogen. Had ik verdorie net een tweedaags festival rond *Madonna del Rosario* gemist. Verder naar beneden naar **Canneto**: het Hoek van Holland van Lipari. Geen ander vertier dan een enorm kiezelstrand. Kon geen geopend terras vinden, maar wel een supermarkt. Dan maar picknicken op het strand, uitkijkend op de rookpluimpjes uitbrakende Stromboli.

De laatste dag nog een straf klimmetje naar **San Bartolo al Monte**. Een kerkje dat net als de Liparische kathedraal is gewijd aan de apostel *Bartholomeus*, de beschermheilige van de Eolische eilanden. Hij zou levend zijn geuild in Albanië, waarna zijn lijk op Lipari aanspoelde. Deze legende ontstond doordat er (in 580) relieken van hem naar dit eiland zijn gebracht. Er is nogal wat rond gesleept met de overblijfselen van deze arme martelaar. Ook Rome, Frankfurt en België claimen lichaamsdelen van hem te hebben. Maar goed: ik klom hier naartoe om een laatste blik te slaan op Liparistad. Hier kun je zien hoe de ommuurde citadel als een enorm schip het stadje en de rommelige buitenwijken domineert. Alhoewel Lipari niet zo stil en schoon was als ik had gehoopt, had ik het niet willen missen.

Lingua op Salina: eindelijk stilte

Gezien de slechte reputatie van de Straat van Mesina koos ik de zware veerpont voor de overtocht naar Salina. Niet slim, want bij het aanmonsteren bleek dat die boot hinder zou hebben van de maalstromen die dag. De veel lichtere hovercraft niet: die zoeft daar overheen. Dus ruilde ik snel mijn ticket om.

Op Salina vond ik de rust die ik zocht. Het is een zeer groen eiland en lijkt daardoor op La Palma en La Gomera, de Canarische eilanden, waar ik vaak overwinter. Maar Salina is schattiger, omdat het klein is: 26,4 km² met 2.300 inwoners. Een regenboog heette me welkom op mijn eerste stek op dit eiland. Aan de Oostkust: in de snoezige badplaats Lingua. Met een autovrije waterfront, zoutwatermeer en een vuurtoren (*semafora*). Vanaf mijn met bougainvillea omlijste privé-terrasje kon ik op de kale kust van Lipari kijken. Waar ik zo had lopen afzien. De straatverlichting daar floepte stilletjes aan. Er drong alleen wat zeegeruis door. Een heerlijk geluid. Terwijl ik op tilt sla van het sterk hierop lijkende gesuis van een autoweg. Ik heb ook wel eens gehad dat ik me pas ging ergeren aan het geluid van een ijskast toen ik ontdekte dat het niet om krekeltjirpen ging. Mechanische geluiden irriteren me, terwijl ik (vermeende) organische geluiden prima verdraag.

In de ochtend sloeg er om kwart voor zes een luidruchtige sproeier aan. Daarna weer stilte! Op wat klokgebeier en iemand die toonladders oefende op een fagot na. De zon spreidde haar rok van strakke stralen door de dikke wolken heen en zorgde voor fluwelig licht op de blauwgrijze gladde zee. Ben die eerste dag niet meer van mijn terras afgekomen.

De volgende ochtend wekte de sproeier me weer. Er was geen boot op zee. Het stormde te hard. Op de *lungomare* was het droefgeestig, maar in de bus naar San Marina oergezellig. De chauffeur onthaalt elk scholier als zijn verloren zoon. Bij het uitstappen worden ze even geestdriftig opgevangen door het schoolhoofd. Ja, kinderen worden hier uiterst vriendelijk behandeld. Maar toeristen niet! Bij de *touristinformation* was men niet van plan enige informatie met mij

te delen. Een winkelier gaf met tegenzin zijn openingstijden prijs. Als je de hele zomer wordt overspoeld door vreemd volk, wil je kennelijk wel weer eens onder elkaar zijn. Alhoewel. De eigenaar van het café **Da Alfredo** in Lingua was me juist iets te vriendelijk. Deze bejaarde Don Juan kriebelde me onder mijn kin toen die me zijn op internet bejubelde *granita* (sorbet) bracht. Ook wilde hij me perse het eiland rondrijden. Nee dank je. Dan zou ik die busreis naar **San Marina** hebben gemist. Daar bezocht ik eerst het kerkje, met haar huiselijke fleurige tegelvloer. Dan langs het dorpskerkhof omhoog met het zonnetje in de rug. Het fijne schimmelmos op de lange, lome traptreden licht fluorescerend op. Net oxiderend koper. Hagedisjes glijden als libellen over het pad. Je komt langs **Grotte dei Saraceni**. Die dienden als toevluchtsoord bij vulkaanuitbarstingen en bezoek van piraten. Een pad door een mentholgeurig eucalyptusbos mondt uit bij een uitzichtpunt, waar het hele eiland is te overzien. En de andere Eolische eilanden, die standvastig boven de ruige golven en duistere nevels uitpieken.

Voordat ik naar mijn volgende stek verkaste, bezocht ik nog even het museum van Lingua. Dat bezoek deed de dienstdoende suppoost deugd. Kreeg de indruk dat hij niet vaak de kans kreeg om de opgestelde primitieve landbouwwerktuigen toe te lichten. In het Italiaans, dat ik niet versta maar wel begreep. Hij sleepte me ook nog mee naar het archeologische museum om de hoek en liet me met moeite gaan. Maar ik had een bus te halen. Bij de halte stond de Poolse vrouw die ik aldoor tegen kwam als ik met de bus ging. Zij was tot haar genoegen aan een eilandbewoner blijven hangen. Tja, dat zat er voor mij niet in. Had ik maar wat toeschietelijker op Alfredo moeten reageren. Kreeg nog een herkansing, want hij kwam voor rijden met nieuwe samenreis voorstellen. Maar ik liet me toch maar niet van mijn zorgvuldig geplande reisschema afhouden. Op naar de volgende pleisterplaats. De busrit naar het midden van Salina verenigde het beste van de bustochten die me altijd zo blij maken op La Palma. Babbelfeest (want iedereen in de bus kent elkaar), glooiende groene bochten afgewisseld door te krappe dorpsstraatjes (waar de bus net doorheen kan) en dramatische views.

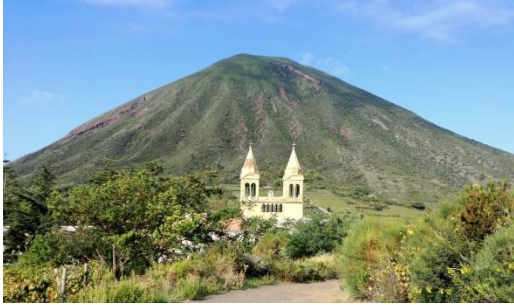
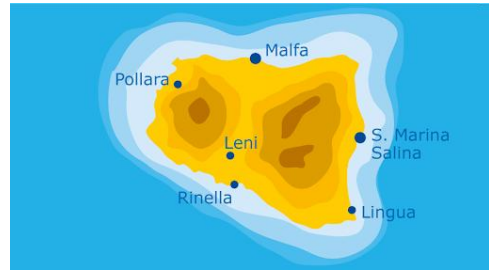

Landelijkheid in Valdichiesa

De boerderij waar ik logeerde had weer zo'n typisch Eolisch door een bankmuur omzoomd terras. Iets sjofeler en levendiger dan de vorige. Eronder werd noest gekletst en gearbeid. Zo kon ik van dichtbij meemaken dat van het land leven hard werken is. De (schoon)moeder van het gastgezin bleek zwaar dement. Haar frêle verschrompelde gebogen lijfje stond in schril contrast met de fiere jongensachtige verschijning van haar man. De vriendin van de zoon kwam uit Florence. Ze werkte hard mee en miste het stadsleven. Ze voelde zich niet goed en ik begreep dat ze zwanger was. Dat moest geheim blijven bezwoer ze me, want ze wist nog niet of ze zich hier echt zou vestigen. Wat van buitenaf een idylle lijkt, kan voor de betrokkenen een hel zijn.

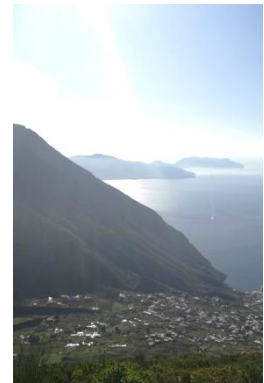
Valdichiesa ligt iets boven Leni op 250 meter hoogte. Tussen de *Monte Porri* en *Monte Fossa*. Beide vulkanen zijn zo'n 900 meter hoog. Ik woonde naast de in 1630 door Spanjaarden gebouwde **Sanctuario Madonna del Terzito**. Waarvan de twee torens boven het groen uitsteken. Met een kloosterkerk, waar nonnen giebelend de kerkbloemen verversen. De mis op zondag wordt dusdanig versterkt dat de hele hoogvlakte kan meegenieten. De kerkklok speelt elk uur een Sinterklaasdeuntje. Hartverscheu-

rend ondersteunt door de meeloeiende buurthond. Die slaat soms ook 's nachts op tilt van zijn, door beide vulkanen weerkaatste, echo. Verder is het er intens stil. Op wat hanengekraai en schapengebel na.

Vanuit deze pastorale hoogvlakte kun je tussen glooiend, roestige wijngaarden via een lange trapweg afdalen naar **Leni**. Charmant desolaat, met weer zo'n fijn kerkje. En een supermarkt. Verder naar beneden kom je in **Rinella** uit, bij **Mirò Bar**. Op een heerlijk feloranje gekleurd terras. Met uitzicht op het haventje en strand van Rinella. Dit strand was rustig bevolkt door locale en buitenlandse gezinnen.

Om even aan de mijn vertrouwde oma-rol te proeven heb ik daar op een baby gepast, zodat de ouders samen konden zwemmen. Maar ik ga op reis om te lopen. Oppassen doe ik thuis al genoeg. Deze standplaats, tussen de tweelingbergen, bood geweldige wandelopties. Zo ging ik met zonsopgang de **Monte Porri** op. Met achter me de Monte Fossa en de eilanden Lipari en Vulcano: in zachtzilver zonlicht. Zwoegend over het zigzagpad, dat linksom in de schaduw diepzwart kleurt en rechtsom in de zon roestbruin. Daarna naar beneden meanderen over een bemost schaduwpad met mierenmolshoopjes en snel overschietende hagedisjes. Die hier niet zo elegant glijden als op Lipari. Dan vanaf de *semafora* de lange lussen van de asfaltweg doorkruisend naar **Pollara**. Hier is de film *Il Postino* opgenomen en dat zal je weten ook. Het kraterdorp zit vol verwijzingen naar deze film. Elke avond word die gedraaid in **café l'Oasi**. Grappig om een film te zien op een plek waar die zich afspeelt. Maar de schitterende sunset, voor de film ging draaien, maakte meer indruk. In de terrastuin van deze bar is de sfeer uitermate

relaxt. Wat niet voor het strandvertier in Pollara geldt. Als gevolg van het hoge water in het najaar is daarvoor alleen een kleine rotsbaai beschikbaar. Je moet eerst een lange trap af, om te ontdekken dat je daar nergens lekker kunt liggen. Bovendien is het daar zelfs in het naseizoen nog druk. Zo zat er een Zwitsers gezelschap met een stel ADHD-jongetjes. Die maakten het strand van Rinella ook al onveilig. Maar op dat ruime strand had niemand daar last van. Goedmaker is dat je vanaf de rotsen zo het diepe water in kunt duiken. Zodoende had ik niet voor niets mijn snorkel en waterschoenen over de berg heen gesjouwd. Waar ook andere badgasten (die dit niet bij zich hadden) dankbaar gebruik van maakten.

Op de **Monte Fossa**, die ik de volgende dag besteeg, was het ook bedrijvig. Ik stuitte er op een enorme schoolklas. Toen ik ze uit de verte zag, verlekterde ik me op een processie. Dat heb ik vaker in Zuid-Europa: dat ik een samenscholing voor een processie aanzie. Het pad gaat links van Sanctuario Madonna del Terzito naar het noorden de berg op. Dan kom je op een prachtig panoramapad. Wat met grote slingerbochten door een koel kastanjabos stijgt. Daarna stort het loodrecht naar beneden. Je voeten raken verward in de overwoekerende begroeiing en je gezicht komt vol spinrag. Dan sta je ineens in **Malfa**. Het grootste dorp van Salina. Wat een afknapper. Geen gezellige dorpskern, wel een desolaat haventje en dito kiezelstrand. Onsympathieke Duitsers maken er de dienst uit. Autochtone mannen showen schaamteloos hun kolossale buiken. Wilde meteen weer weg. Naar de vele plekken op Salina waar die me wel bevielen.

Het bleek een goede keuze om op twee plekken op dit eiland te bivakkeren. Daardoor kon ik de zeer verschillende stiltes van dit eiland optimaal ervaren. De wat ontzielde grijsblauw-parelmoer sfeer in het uitgestorven Lingua en de pastoraal paradijselijke rust in het roest-groene Valdichiesa. De veerpond legt bij beide plekken aan, dus ik hoefde (helaas) niet terug met de bus.

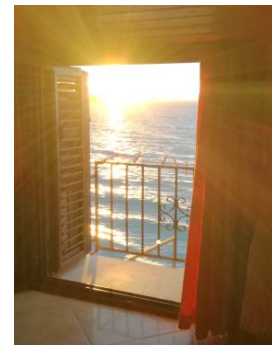

Serene uitzichten in Cefalu

Vanaf Rinella vaar je via Vulcano naar Milazzo. Via het afgelegen treinstation daar reisde ik langs de kust door naar Cefalu. Een tegen een monumentale klif gebouwde, populaire badplaats. Na het inwonen bij de ietwat getormenteerde boerenfamilie kreeg ik weer wat privacy. Plus een prettig, eenvoudig restaurant naast de deur (**Lilie's Club**) en winkels om de hoek. Maar belangrijker dan al dit comfort was het fenomenale uitzicht. Mijn slaapkamer grensde direct aan zee, die door het lage raam naar binnen leek te stromen.

Nog nooit van zo nabij de zon zien opkomen en meeuwen op vissen zien jagen. Kibbelend met verongelijkte kreten. Aan de overkant van de sikkelvormige baai glijden treintjes met zachte gillettjes door de heuvels. De eerste baders begeven zich in het gladde wateroppervlak, waar de maan haar laatste witte lichtstralen op kaatst. Dan kleurt alles geel-oranje. Niet alleen de zee, de huizenstipjes in de heuvels en de schapenwolkjes, maar ook mijn kamer stond elke ochtend in vuur en vlam. Niets merkbaar van de ontspannen bedrijvigheid in het stadje achter me. Veel straten zijn autovrij. Waar wel auto's kunnen komen, wordt het vuilnis direct uit het raam in de vuilniswagen gemikt. Op elke straathoek en in elke winkel keuvelen mensen. Ook de overgebleven toeristen stralen milde tevredenheid uit. Wellicht door de Chinese masseuses die iedereen op het strand onder handen nemen. Ook de strandstoelen met parasols staan je uitnodigend op te wachten.

Dit aanlokkelijke strandleven ging aan mij voorbij. Na de indrukwekkende natuur op de Eolische eilanden werd het weer tijd voor imponerende cultuur. Te beginnen met de **Duomo**, gebouwd door Rogier II. De zoon van Roger I die de kathedraal in Lipari liet verrijzen. Het zijn nazaten van Scandinavische krijsheren die zich in Frankrijk vestigden. Doordat alleen oudste zonen erfrecht hadden, doolden de jongere zonen verder naar het zuiden. In Sicilië vochten ze als huurlingen in het leger van het vergriekste Oost-Romeinse Byzantijnse rijk tegen de Arabieren. Toen ze die hadden overwonnen stichtten ze een eigen christelijk rijk. Ondanks hun zachte, op samenwerking gerichte aanpak, bleef er wel sprake van feodale onderdrukking. Zo vergaarden deze koningen enorme rijkdom. Die opmerkelijke combinatie van culturele tolerantie en despotisme bracht de fantastische eclecticische Siciliaanse kathedralen voort. Met Roger II begon het kwistig strooien met Byzantijns mozaïeken. Dat kwam omdat de leider van zijn bouwprojecten Grieks-Orthodox was. Het goudmozaïek in Cefalu toont twaalf enorme apostelen, met daarboven een triomferende *Pantocrator Christ*. Hier vind je ook een prachtig geschilderde afbeeldingen van *Santa Christina*. Weer een genadeloos afgeslachte martelares, deze keer door haar vader. Zulke wreedheid is ver weg in de vredige kloostertuin. De dubbele zuiltjes hebben grappige Arabisch-Romaanse kapiteeltjes. Blijf me verwonderen over de verschillende sferen die je in Siciliaanse gebouwen pal naast elkaar aantreft.

Bij een uitstapje met de bus naar **Castelbuono** kon ik een eindelijk een blik slaan op het binnenland van Sicilië. Dit eiland is alleen goed te doorkruizen met een auto en daar ben ik niet van. Nu kon ik toch een blik werpen op de groenbruine oceaan van achter elkaar golvende heuvels. Daartussen scherp aftekenende rotsformaties. Op verre bergtoppen zag ik vastgekleefde dorpjes, die ik helaas niet kon bereiken. Voor nog meer uitzicht, bezocht ik de klokkentoren in Castelbuono. Die had helaas geen openingen of ramen naar buiten. De suppoost begon me omstandig de ingenieuze techniek van het uurwerk uit te leggen. Dat kapte ik af. Ik had weinig tijd voordat de bus terug ging. Bovendien zocht ik mooie vergezichten. En die bleken niet goed voorradig. Het stadje was volgepropt met geparkeerde auto's en somber ogend wasgoed. Het kasteel moest ik door tijdgebrek overslaan. Kon nog net een cappuccino nuttigen in de verborgen binnentuin van het (gesloten) **Francesco Minà Palumbo Naturalistic Museum**. In een voormalige klooster. Dat was fijn.

Veel meer tijd bracht ik door op de burchtberg **La Rocca** boven Cefalu. Via een stijle rotstrap, over vestingmuren, langs ruïnes van eeuwenoude wachttorens, pakhuizen, waterbassins en ovens naar een fort en een Griekse tempel. Ik keek uit op de bezochte eilanden, het kustgebied waar ik doorheen had getreind en gebust en de baai en kathedraal van Cefalu. Door het extreem heldere licht kreeg alles een scherp wit randje. Vlak voor vertrek ging ik nog even genieten van het panorama vanaf **Bastione di Capo Marchiafav**. Een boven de zee uittorend pleintje. Als verrassing zat daar een kamerorkest te repeteren. Een mooi slotakkoord. Dromerig nam ik afscheid van de blauwe, uit hemel en zee, bestaande vlakke voor me. Door naar Palermo.

Overweldigend Palermo

In de trein was het gedaan met de serene weidsheid. Zat krap opgevouwen tussen opgewonden scholieren. Uit het station komend, viel de grootstedelijke jachtige sfeer rauw op mijn dak. Daar steekt Catania provinciaals bij af. Dwalend tussen hoge nauwe kasteienstegen, op zoek naar mijn B&B, vloog de verlatenheid me juist weer aan. Geen mens te zien, alleen wat rauw geschreeuw binnenshuis. Opgestapelde afval, groezelige waslijnen, doorgezakte balkonnetjes, kapotte ramen met gordijnflarden. Wat een schokkend contrast met het feestelijke gedruis op de brede boulevards. Die zijn veelal autovrij gemaakt. Dat geeft een heuse Koninginnedagsfeer.

De stegen lijken daarna extra unheimisch. De entreehal van het 15^e eeuwse stadspaleis, dat mijn B&B verborg, sloot daar naadloos op aan. Alsof je een spookhuis betrad. In Catania was ik al vertrouwd gemaakt met de combinatie van Middeleeuwse grandeur en monstrueuze verkrotting. Door de mysterieuze stilte krijgt dit in Palermo een lugubere dimensie. Extra eng was dat er in de nacht keihardstampende housemuziek pal onder mijn raam langs kwam.

Dit bleek een jongen die dag en nacht door Palermo rijdt. Met knetterharde speakers achterop zijn fiets. Zag hem later als lawaaiig stipje door de stad trekken vanaf de hoge torens die ik bezocht. Nu ik wist wat het was, moest ik glimlachen als hij 's nacht weer eens voorbij kwam.

Palermo's culturaanbod is overstelpend. Toen ik eindelijk greep had op de wekelijks wisselende openings- en bustijden, ging ik los. Om acht uur 's ochtends naar het **Palazzo dei Normanni**. Wat een weelde om alleen door dit op massapubliek gerichte gebouw te kunnen dwalen. Het onder Roger II gerealiseerde kasteel borduurt voort op resten van een Arabische fort, dat weer een Romeinse oorsprong heeft. Middenin is de **Cappella Palatina**. Hier komen Byzantijnse mozaïeken en fresco's, Arabische plafonds en traliewerk en Romaanse koepels harmonieus samen. Muren en plafond vormen een bijbels stripboek. Met Griekse, Latijnse en Arabische opschriften. Verhalen die Islamieten zouden kunnen ontriefen zijn hoffelijk weggelaten.

Een ode aan culturele en religieuze diversiteit. Wat overigens voor de hele stad geldt. Neem de oorspronkelijk Grieks-Orthodoxe, maar later tot uitbundig barokke katholieke kerk getransformeerde **La Martorana**. In plaats van met mozaïeksteentjes wordt hier met marmer getoverd. Zelfs zeegolven zijn in dit harde materiaal gevisualiseerd. Ernaast staat de uiterst sobere **San Cataldo**. Dit was aanvankelijk een moskee. Onder drie roodbakstenen koepeltjes zie je alleen verweerde stenen en pilaren. Geen marmer, geen goud, geen mozaïek. Door de zachte lichtinval door de koepelraampjes, waan je je in een Arabisch badhuis. Tot je een zeer bescheiden Jezus ziet hangen.

Ook zo prachtig in haar ascetische eenvoud is **San Giovanni degli Ermiti**. Deze opstapeling van kerk, moskee en klooster is door archeologen prachtig afgepeld. In de romantische ommuurde tuin dansen vlinders rond een waterput. Vanaf de klokkentoren van de aangrenzende **Campanile di San Giuseppe Cafasso** kijk je daar op uit.

Je moet een helm op als je daar naar boven klimt. Dat beschermt je niet tegen oorverdovend klokkegebeier als je er toevallig op een heel uur staat. Deze kerk herbergt een grot met bizarre martelkamers. Hier hield de *Beati Paoli* zich schuil. Een geheimzinnige Robin Hood-achtige broederschap, die zich verzette tegen de onderdrukking door de adel. Het zou de voorloper van de maffia zijn. Trof daar ook een zielige bebloede Jezus aan. Door het reizen door Zuid-Europese katholieke landen ben ik me

gaan interesseren voor de wijze waarop Christus wordt afgebeeld. Deze meest afgebeelde icoon kent zo veel verschijningsvormen. Deze haloweenachtige versie zie je ook veel in Zuid-Andalusië. Even wat anders dan die triomferende, krachtige *Pantocrators* in de Normandische kathedralen. In Pisa kwam ik een veel meer deemoedige Jezus tegen. Ook met een Byzantijnse achtergrond: een *Christus patiens*. Die is bedoeld om medelijden op te wekken. In Noord-Andalusië verbaasde ik me over de argeloze, vriendelijke Jezussen. Dit vraagt om een diepgaande studie van de samenhang tussen de Christusbeeltenis en de volksaard.

Maar eerst verder met het overdadige cultuuraanbod in Palermo.

De druk bezochte neoclassistische **Cattedrale della Santa Vergine Maria Assunta** sprak me niet aan. Te somber en te veel op imponeren gericht. Toch laten bruidjes zich hier graag fotograferen. Daarvoor komen ze zelfs helemaal uit Japan. Het naast de kathedraal gevestigde **Museo Diocesano** beviel me veel meer. Want toen ik obligate oude kerkkunst daar doorworstelde, stuitte ik onverwachts op fraaie stijlkamers. Prachtig is de huiskapel, waarvan de wanden zijn beschilderd door de 18^e eeuwse Vlaamse schilder Borremans. Taferelen uit de jeugd van Jezus in een romantisch-barokke stijl. Je ziet een vorstelijke Maria gezellig koutend vluchten uit Egypte. Een dikke vrolijke baby op haar arm. Weer een hele andere verbeelding van 's werelds meest befaamde superster.

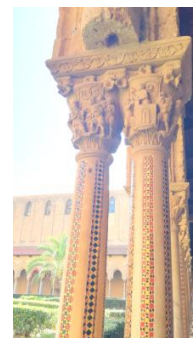

Mijn laatste kathedraal was **Duomo di Monreale**. Op weg naar de bushalte die me naar Monreale moest brengen, liep ik vast in de ochtendspits. Moest eerst tegen een flink doorstappende studentenstroom in. Daarna oversteken tussen voortrazende auto's. Zonder stoplicht: levensgevaarlijk! Zodoende miste ik de bus en kwam ik later aan dan gepland. Toch was het mogelijk om ongestoord de hoge ommeegang in de dom rond te lopen. Dan zie je de mozaïeken van héél dichtbij. Achttien gigantische, uit antieke tempels gehaalde, zuilen schragen enorme koepels. De hele bijbel wordt naverteld op een oppervlakte van ruim zes vierkante kilometer. Willem II (de kleinzoon van Rogier II) stampte dit overrompelende gebouw in tien jaar uit de grond, omdat hij een *fittie* met de aartsbisschop van Palermo had. Bovendien wilde hij zijn grootvader evenaren. Nou dat is gelukt. De vinger van deze *Pantocrator Christ* is nog groter dan in Cefalu. Als tegenwicht tegen de gloedvolle bombast en de toeristkakofonie was er weer eens een non liefdevol bezig met verversen van bloemen.

In het **Chiostro Benedettino** ernaast was niemand. De tuin van dit strak-streng klooster is veel minder feeëriek dan de binnenhoven die ik eerder zag. Dit klooster is dan ook geheel nieuw opgetrokken en bouwde niet voort op ruïnes van Romaanse en Moorse tempels. Toch tref je ook hier koddige kapiteeltjes op verfijnde pilaren.

Weggestopt achter de kathedraal in Monreale is het **Giardino degli Aranci**. Met uitzicht over het dal van Palermo. Hier staan indrukwekkende ficussen met luchtwortels. Die zijn begin 19e eeuw uit Australië ingevoerd, dus al twee eeuwen oud. Er staan er ook een paar in Palermo. Één daarvan in het **Orto Botanico**. Een onaangeharkte oase. Waar het heerlijk toeven is tussen idioot hoge dunne palmen, enorme bamboebossen en de meest exotische groeisels. Je wordt alleen gerstoord door venijnig stekende muggen.

De drukte van Palermo is ook te ontvluchten door de **Monte Peligrino** op te gaan. Toen ik in de bus zat naar de voet van deze berg (om van daaraf naar boven te lopen) werd ik door goedbedoelende medereizigers naar een andere bus gedirigeerd. Die reed via een enorme omweg door naar de top. Naar het **Santuario di Santa Rosalia**. Een bedevaartsoord met de naïef-rommelige sfeer van een Hindoeïetempel. In een tot heiligdom omgebouwde grot woonde een kluizenaar. Als dank voor door haar verrichte wonderen is een wand hermetisch behangen met rompertjes, slabbertjes, kledingstukken, petten en zelfs valhelmen. Tegen het plafond is een wirwar van lelijke driehoekige platen. Die leiden condens naar een bekken, waar het tot heilig water transformeert. Bezoekers kunnen hun ter plekke aangeschafte flesjes daarmee vullen. Verder hetzelfde kraampjescircuit als in Monreale. Maar aandoenlijker door de zonderlinge spirituele souvenirs. Taxi's en toerbussen rijden af en aan. Niemand neemt de stadsbus. De berg bood verder een tamelijk dood landschap. Bovendien werd het uitzicht op Palermo weggevaagd door smerige smog. Dus ik daalde snel te voet af. De enige tegenligger was een jonge vrouw op kousenvoeten. Waarschijnlijk een boetedoening.

Nog een ontsnapping aan de stad biedt het **Foro Italico**. Deze brede *lungomare* is gebouwd van puin van in de Tweede Wereldoorlog platgebombeerde huizen. Het biedt een wijds niemandsland. Er wordt gesuft, gespeeld, gesport en gevliegerd. Na zonsopgang schijnt het er onveilig te zijn. Dat voelde ik me overigens overdag ook wel eens. Niet alleen in de macabere stegen. Ook op de meer dan 1000 jaar oude **Mercato Ballaro**. De rotzooi op de gammele tafels ligt daar niet als dank voor

wonderen, want de sfeer is ronduit troosteloos. Net zoals bij de haven, waar cruiseschepen aankomen. Wel even schrikken als je vanuit je overgeorganiseerde schone schip op deze afgelegen vuige gribusplek terechtkomt.

Aangezien ik tot nu toe alleen in Noord-Italië heb gereisd, viel Sicilië me soms wat rauw op mijn dak. De wegen van Noord- en Zuid-Italië scheidde zich al bijna duizend jaren geleden. Het feodale koninkrijk van Normandiërs was (net als de Byzantijnse en Saraceense staten daarvoor) gecentraliseerd onder een absolute vorst. Daardoor was het Zuiden bestuurlijk, economisch en sociaal erg ontwikkeld. Het was een multiculturele samenleving *avant la lettre*. Zoals uit de bouwstijlen al bleek. Maar... in het zuiden kwam de rijkdom van het land, niet van de handel zoals in het noorden. Ter sprake kwam al dat het in Sicilië (net als de rest van Zuid-Italië) om een feodale samenleving ging, met een strakke, onderdrukkende hiërarchie. Op de lange duur werkte dit noodzakelijke veranderingen tegen. In de stadsstaten in het noorden (zoals Pisa en Genua) konden actieve burgers en ambtenaren initiatieven ontplooiën. Zo kon daar goed georganiseerde kapitalisme ontstaan. Langzaam werd de kloof tussen het arme uitgebuite Zuiden en het rijke ondernemende Noorden steeds groter. Tegen de gevolgen daarvan liep ik dus aan. Ik ging me zorgen maken over de terugreis vroeg in het donker. Lopen naar de shuttlebus was veels te gevaarlijk volgens geraadpleegde Palmerianen. Taxi's bleken niet te reserveren. Gelukkig bracht mijn B&B-houdster me weg toen ik mijn angsten met haar deelde. Thuis in Rotterdam was het alsof ik zowel een ruimte- als tijdreis achter de rug had. Door de bovenaardse landschappen van de Eolische eilanden en de Middeleeuwse sfeer in de bezochte steden was ik erg ver heen geweest.

BOEKTIPS

- **Outdoor Liparische Inseln** Conrad Stein (21 wandelroutes op de Eolische eilanden)
- **De kleine eilanden van Italië** Fons van den Broek (reisgids ingaand op cultuur en natuur)
- **Middernacht op Sicilië** Peter Robb (over kunst, keuken, geschiedenis, reizen en de maffia)
- **Sicilië** Gaston van Camp (reisboek met aandacht voor cultuurgeschiedenis)
- **Italiaanse geheimen** Linda Otter (reisverhalen met geschiedenis)
- **Siciliaanse reis** Francine Prose (cultureel-journalistieke essays)
- **Napels en Sicilië** Louis Couperus (reisverhalen met cultuurgeschiedenis)
- **De glimlach van de onbekende zeeman** Vincenzo Consolo (over boerenopstand op Sicilië in 1860)
- **De tijgerkat** Guiseppe Tomasi de Lampedusa (ondergang van de adel op Sicilië in het midden van de 19^e eeuw)
- **De leeglopers** Giovanni Verga (naturalistische roman over een Siciliaanse vissersfamilie eind 19^e eeuw)
- **Al onze gisterens** Natalia Ginzburg (situatie in Italië aan het begin van de 2^e wereldoorlog)
- **In de wolfsmuil** Adam Foulds (heropkomst van maffiosi op Sicilië aan het einde van de 2^e wereldoorlog)
- **Candido oftewel Een droom die ontstond op Sicilië** Leonardo Sciascia (roman speelt na de 2^e wereldoorlog)
- **Siciliaans testament** Rosita Steenbeek (roman zich afspelend in 20^e eeuw Catania)
- **Retour Palermo** Philip Snijder (roman zich afspelend in 20^e eeuw Palermo)